

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

Vzdělávací program a jeho změna v učňovském vzdělávání

Bakalářská diplomová práce

Obor studia: Řízení vzdělávacích institucí

Autor: Veronika Chromcová

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jana Poláchová Vašátková, Ph.D.

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma „Vzdělávací program a jeho změna v učňovském vzdělávání“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne

Podpis

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat své vedoucí práce paní doc. Mgr. Janě Poláčkové Vašátkové, Ph.D. za veškerou podporu a cenné rady, které mi během celého studia a při psaní Bakalářské diplomové práce předávala. Dále bych chtěla poděkovat rodičům, kteří mě během studia podporovali a mému partnerovi, kterému jsem vděčná za jeho trpělivost a podporu.

Anotace

Jméno a příjmení:	Veronika Chromcová
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Řízení vzdělávacích institucí
Obor obhajoby práce:	Řízení vzdělávacích institucí
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Jana Poláchová Vašátková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Vzdělávací program a jeho změna v učňovském vzdělávání
Anotace práce:	<p>Cílem bakalářské práce je identifikovat procesy změn při tvorbě školního vzdělávacího programu. Teoretická část bakalářské práce obsahuje význam vzdělávací politiky, a aspekty, které ovlivňují podobu vzdělávání, kam zařazujeme aktéry podílející se na podobě vzdělávání, financování a samotnou tvorbu kurikulárních dokumentů. Dále se teoretická část zabývá středním odborným vzděláním a kvalitou ve vybraných krajích České republiky.</p> <p>V empirické části bakalářské práce byl pomocí hloubkového rozhovoru proveden rozhovor s pedagogickými pracovníky na různých institucionálních pozicích, kteří pracují na střední odborné škole v rámci výzkumu, který vedl k vyhodnocení výzkumného šetření a následnému shrnutí zjištěných informací.</p>
Klíčová slova:	Vzdělávací politika, vzdělání, aktéři, Školní vzdělávací

	program, Rámcový vzdělávací program, kvalita ve vzdělávání, financování vzdělávání, střední vzdělávání
Title of Thesis:	School educational program and it's change in apprenticeships
Annotation:	<p>The aim of the bachelor thesis is to identify the processes of changes in creating the school education program. The theoretical part of this bachelor's thesis contains the importance of educational policy and aspects, that influence the form of education, where we include the participants involved in the form of education, financing and the very creation of curriculum documents. Furthermore, the theoretical part deals with secondary vocational education and quality in selected regions of the Czech Republic.</p> <p>In the empirical part of the bachelor's thesis, an in-depth interview was conducted with pedagogic staff in various institutional positions who work at a secondary vocational school as part of the research, which led to the evaluation of the research investigation and the subsequent summary of the information found.</p>
Keywords:	Educational policy, education, participants, school education program, general education program, quality of education, financing of education, secondary education
Názvy příloh vázaných v práci:	<p>Příloha č. 1: Informovaný písemný souhlas o poskytnutí výzkumného</p> <p>Příloha č. 2: Ukázka přepisu rozhovoru</p>
Počet literatury a zdrojů:	42
Rozsah práce:	47 s. (62 299 znaků s mezerami)

ÚVOD

Záměrem vzdělávání je připravit člověka na množství předvídatelných i nepředvídatelných změn v oblasti společnosti, politiky, vědy i techniky za pomoci dostupného a kvalitního vzdělávání.

Cílem bakalářské diplomové práce je identifikovat procesy změn při tvorbě školního vzdělávacího programu. Bakalářská práce nabízí souhrn zkušeností učitelů a jiných aktérů na úrovni odborného vzdělávání na střední odborné škole, kteří se podílejí na tvorbě školního vzdělávacího programu. Téma práce bylo autorkou vybráno na základě osobního zájmu proniknout do centra dění na vybrané škole z důvodů předchozí zkušenosti na jiném školním projektu.

Bakalářská diplomová práce je rozdělena na část teoretickou (kapitola 1, 2, 3 a 4) a empirickou část (kapitola 5). První kapitola obsahuje stručnou charakteristiku vzdělávací politiky, strategických dokumentů a nástrojů jako jsou aktéři, kteří ze svých institucionálních pozic mají vliv na podobu vzdělávací soustavy v České republice (ČR), inkluze, která umožňuje znevýhodněným žákům rovný přístup ke vzdělávání a financování, které jednoznačně ovlivňuje fungování školy.

Ve druhé kapitole objasňuji klíčovou tvorbu kurikulárních dokumentů, konkrétněji Školního vzdělávacího programu (dále jen ŠVP) na úrovni středních škol, kde popisuji zákon č. 561/2004. Sb. § 5. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, který nařizuje školám vytvářet si vlastní ŠVP. Třetí kapitola objasňuje význam středního vzdělávání a rozdíl mezi střední odbornou školou (SOŠ) a středním odborným učilištěm (SOU).

Čtvrtá neboli poslední kapitola teoretické části bakalářské práce, se věnuje kvalitě odborného a učňovského vzdělávání ve vybraných krajích ČR a s tím spojeným dlouhodobým záměrům vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR.

Pátá kapitola vysvětluje metodologii výzkumného šetření, která obsahuje popis kvalitativního výzkumu, výběr metody výzkumného vzorku, popis realizace výzkumu a na závěr vyhodnocení výzkumného šetření.

OBSAH

Anotace	4
Úvod	6
1. Vzdělávací politika	10
1.2 Nástroje vzdělávací politiky.....	11
1.3 Legislativa.....	12
1.3.1 Inkluzivní vzdělávání.....	12
1.4 Financování.....	13
1.4.1 Fundraising.....	14
1.5 Aktéři vzdělávací politiky.....	14
1.5.1 Makrořízení školství	15
1.5.2 Mikrořízení školy	16
2. Kurikulum a jeho tvorba	17
3. Odborné středoškolské vzdělávání	19
3.1 Střední odborná učiliště.....	21
3.2 Středoškolské odborné vzdělávání	21
4. Kvalita odborné a učňovského vzdělávání ve vybraných krajích ČR	22
4.1 Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR.....	22
4.2 Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2024 v Olomouckém kraji.....	23
4.3. Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2024 v Hlavním městě Praha.....	24
4.4. Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2024 v Jihomoravském kraji.....	25
5. Empirická část	27
5.1 Metodologie výzkumného šetření	27
5.2 Použité metody.....	28
5.2.1 Kvalitativní výzkum	28
5.2.2 Výběr vzorku metodou sněhové koule.....	28

5.4 Realizace výzkumu.....	29
5.5 Hlubkový rozhovr.....	30
5.5 Popis metody fixace dat.....	31
5.6. Analýza dat.....	31
5.6.1 Otevřené kódování.....	31
5.7. Výsledky analýzy dat.....	32
5.8 Shrnutí výsledků a diskuze.....	37
Závěr	38
Seznam použité literatury:	39
Seznam příloh.....	44
Příloha č. 1	45
Příloha č. 2	46

1. VZDĚLÁVACÍ POLITIKA

Složitá sociální struktura a politické změny ve společnosti spolu s neustálým vývojem techniky a vědy měly v posledních třiceti letech zásadní vliv na obsah a potřeby ve vzdělávání. Brdek & Výchová (2004, s. 13) zmiňují vzdělávání jako jeden z nejdůležitějších faktorů ekonomického růstu současnosti, který slouží mimo jiné ke zvyšování konkurenceschopnosti ekonomiky a růstu produktivity vykonávané práce. Vzdělávání se tedy stává zdrojem blahobytu státu a je to jeden z důvodů, proč se na vzdělávání klade velký důraz .

Vymezení vzdělávací politiky státu definuje Krebs, V., & kol. (1997, s. 297) následovně: „*Vzdělávací politiku lze vymezit jako souhrn konkrétních činností a opatření, kterými zejména stát, ale i další subjekty ovlivňují celou vzdělávací oblast*“ se stalo nedílnou součástí organizace vzdělávacího systému. Nejčastěji se jednalo o otázky obsahu vzdělávání, objemu vědomostí, výstupních dovedností a postupů, pomocí kterých by bylo jednotlivých cílů dosaženo.

V souladu s principy kurikulární politiky definovanými v Národním programu vzdělávání v České republice (dále jen ČR) a zakotvenými ve Školském zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školském zákoně), ve znění pozdějších předpisů, se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů, který je tvořen na státní a školní úrovni pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Na státní úrovni byl vytvořen centrálně zpracovaný dokument tzv. Rámcový vzdělávací program (dále jen RVP), který schválilo a vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT).

Ten stanovuje obecně závazné požadavky na vzdělávání pro jednotlivé stupně a obory vzdělání, které jsou platné pro všechny školy a zároveň určují, jaké vzdělávací cíle musí být naplněny, jakých výsledků musí žáci dosáhnout

v jednotlivých vzdělávacích oblastech, podle kterých se stanovuje počet vyučovacích hodin na konkrétní vyučovací předměty, formy vzdělávání a také materiální vybavení, pomocí kterých se může vyučování uskutečnit.

Prášilová (2006, s. 177) popisuje aktuální RVP jako nový směr, který upřednostňuje získání kompetencí závazného výsledku vzdělávání před osvojením učiva.

Další klíčový dokument pro vzdělávací politiku vytvořený na základě příslušného RVP a pravidel v nich stanovených, je Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP), který musí být v souladu s legislativou, a i zmíněným RVP, jak zmiňuje Kašparová, Blecha & kol. (2012 s. 20). Jedná se o tvorbu realizačního dokumentu, doprovázeným složitým procesem plánování, který stanovuje konkrétní cíle vzdělávání pro jednotlivé školy, na jejichž tvorbě se podílejí pedagogičtí zaměstnanci a aktéři s příslušnými pravomocemi, kteří mohou ovlivnit jeho podobu.

Tvůrci ŠVP během své tvorby musí zohledňovat vzdělávací podmínky školy, vývoj pracovního trhu, požadavky zřizovatele i pedagogů a zároveň je přizpůsobovat výuce a praxi na škole. Hlavním úkolem tvůrců ŠVP je profilovat školu veřejnosti tak, aby byly zřejmé konkrétní cíle vzdělávání, podmínky pro přijetí uchazeče, průběh a ukončení vzdělávání, výčet veškerého materiálního vybavení i personálních a ekonomických podmínek školy. Za výslednou podobu, soulad a zveřejnění realizačního dokumentu je zodpovědný ředitel/ka školy, kde naplnění programu kontroluje Česká školní inspekce (dále jen ČŠI).

1.2 Nástroje vzdělávací politiky

Pro vzdělávací politiku je důležitá dimenze mezi nabídkou, poptávkou a dostupnými nástroji vzdělávací politiky, kde tento stav ovlivňuje nastavení sítě

školských zařízení, tedy strukturu vzdělávací soustavy. Podle Palána (2002, s. 236) je vzdělávací soustava „souhrn všech škol a vzdělávacích institucí (...), které jsou potřebné k zajištění vzdělávání.“ Za nástroje vzdělávací politiky považujeme prostředky, kterými mohou aktéři ovlivňovat podobu vzdělávací soustavy a procesy probíhající uvnitř, tak i zprostředkovaně vzdělávací výstupy. Podobu vzdělávací soustavy lze ovlivnit mnoha vzdělávacími nástroji politiky, jako jsou kurikulární politika, legislativa, financování a způsob evaluace.

Prostřednictvím nástrojů je MŠMT s jeho institucemi odpovědno za vzdělávací politiku státu a naplnění cílů prostřednictvím ovlivnění jednání zúčastněných aktérů podílejících se na edukačních procesech. Vedung (1998, s. 21) definuje nástroje vzdělávací politiky jako soubor technik, pomocí kterých autority státu vykonávají moc za účelem získat podporu nebo zabránit sociální změně.

Podle Veselý (2007, s. 12) mezi nástroje vzdělávací politiky patří:

- *Legislativa*
- *Institucionální opatření*
- *Financování*
- *Evaluace*
- *Plánování*
- *Kurikulární politika*

1.3 Legislativa

1.3.1 Inkluzivní vzdělávání

Svoboda, Říčan & kol. (2015, s. 5) uvádějí zmíněné téma jako jeden z klíčových pojmů objevující se ve vzdělávací politice, strategii, tak i v

oblasti pedagogické praxe. Inkluzivní vzdělávání reaguje na proměnu společenských potřeb umožnit všem rovný přístup ke vzdělávání mj. i žákům se speciálními vzdělávacími potřebami.

Hlavním právním předpisem, který upravuje vzdělávání v ČR je již zmíněný zákon č. 561 /2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (tzv. Školský zákon), který zaručuje rovný přístup ke vzdělávání a ukládá povinnost každé základní škole přijmout dítě se speciálními vzdělávacími potřebami v jeho spádové oblasti. Později byla novela zákona upravena č. 82/2015 Sb. ukazuje vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami zcela v jiném světle. Pojem speciální vzdělávací potřeby (SVP) najdeme v systému legislativy ČR v § 16 zákona č. 82/2015 Sb. Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami se označují v souladu se školským zákonem jako jedinci, kteří, aby mohli naplnit své vzdělávací možnosti nebo uplatnit a využívat svých práv, k tomu potřebují poskytnutí podpůrných opatření.

1.4 Financování

Puchinger (2010, s. 43) Ve školském resortu jsou finanční prostředky součástí veřejných financí, které patří k základním nástrojům řízení v systému rozpočtové soustavy a využívají závazných limitů a normativů, které stanoví MŠMT. Limity a normativy stanovené pro základní rozdělení finančních prostředků ze státního rozpočtu rozděluje MŠMT jednotlivým krajům a obcím na pokrytí finančních nákladů školských zařízení.

1.4.1 Fundraising

V oblasti veřejného školství se často diskutuje o objemu finančních prostředků, které jsou školám poskytnuty. Puchinger (2010, s. 52) uvádí, že prostředky vynaložené na financování školství jsou nedostatečné. Dále uvádí, jako možnost získání finančních prostředků „fundraising“, kterou Bachmann (2011, s. 242) definuje jako spolupráci na dlouhodobé a systematické úrovni s dárci jako jsou jednotlivci nebo organizace vedoucí k získání finančních prostředků či darů potřebných pro realizaci organizace.

Fundraising je jedno z řešení, při kterém školy vyvíjejí vlastní iniciativu pro získání prostředků určené k činnosti školy.

1.5 Aktéři vzdělávací politiky

Ve školském vzdělávacím systému svou roli uplatňuje celá řada odborníků, která ze svých institucionálních pozic přispívá svými odlišnými kompetencemi, informacemi a penězi z různých zdrojů, pomocí kterých přispívá a hájí zájmy i potřeby vzdělávání. Kohoutek, Veselý, Špačková & kol. (2015, s. 120) považují vzdělávání ve školách jako poskytování služby veřejnosti, kde koncoví příjemci této služby jsou bezpochyby sami vzdělávaní. Avšak v širším smyslu chápání jsou to i rodiče dětí, obce a kraje i samotný stát.

Za aktéry vzdělávací politiky považujeme ty, co nějakým způsobem mohou ovlivnit poskytování služby, na které mají v rámci zákona určité nástroje a kompetence. Z hlediska řízení a správy školství, je důležité nastavení školského systému, zda se více uplatňuje přístup decentralizace „*metoda organizování a řízení, kdy jsou manažerské a rozhodovací pravomoci delegovány z centra do rukou vedení dílčích organizačních útvarů*“ (Managementmania, 2018) nebo centralizace Kadečka & Rigel (2009, s. 3) „*veřejné správy soustředění moci (zejména rozhodovací pravomoci) u*

jednoho subjektu veřejné správy. Ve veřejné správě jde obvykle o soustředění moci v rukou státu.“ Česká republika se řadí mezi státy, které jsou řízeny decentralizovaně (v oblasti školství), kde na podobu školské soustavy a dění, mají vliv územně samosprávné celky, jako jsou obce a kraje.

1.5.1 Makrořízení školství

Prášilová (2010, s. 22-23) zmiňuje makro a mikrořízení školy, kde se o škole mluví jako o školském systému (ve smyslu regionálním), pomocí kterého je makrořízení školy zabezpečováno řídicími procesy tohoto systému. Na zmíněném procesu se podílejí státní správní orgány, které se objevují i na mnoha úrovních samosprávy. Pro vzdělávací politiku je specifický velký počet aktérů, kteří zasahují do podoby vzdělávání, kam řadíme aktéry státní správy jako je MŠMT, kterým Nantl (2019, s. 18) přiřazuje *„významné kompetence v oblasti strategických dokumentů, které jsou podkladem pro dlouhodobé záměry vyhlášené pro soustavu škol a zároveň pro rozhodování o struktuře a kapacitě škol různých typů.“*

Další činností, kterou se MŠMT vyznačuje, je funkce zřizovatele některých specializovaných škol a zařízení kam zařazujeme i celostátní agentury zajišťující činnosti typu přípravy a správy rámcových vzdělávacích programu nebo organizace společné části maturitní zkoušky. Dalšími aktéry podílející se na dílčí části mohou být i další resortní ministerstva, zejména Ministerstvo průmyslu a obchodu, které se podílí na agendě odborného vzdělávání nebo Ministerstvo zdravotnictví, které má na starost přípravu pro zdravotnická i nezdravotnická povolání. Dalším významným aktérem je ČŠI, která je podřízená MŠMT a je nedílnou součástí jejího fungování.

ČŠI je vysoce silná složka státní správy, která se zabývá podle Průcha & kol. (2003, s. 32) výsledky vzdělávání a jeho průběhem s ohledem na vzdělávací

dokumenty, personální a materiální podmínky pro činnost vzdělávání, hospodaření s prostředky ze státního rozpočtu i dodržování právních předpisů. Klíčovým aktérem jsou i územní samosprávy kam patří obce i kraje. Natl (2019, s. 19) Tito dva aktéři vystupují jako zřizovatelé škol, kde uplatňují důležitou roli v oblasti vzdělávací soustavy při tvorbě dlouhodobého záměru navazující na dlouhodobý záměr ministerstva. Oba dokumenty jsou pak závazné při rozhodování o vzniku nových škol a úpravách v oblasti kapacity škol v kraji.

Mrháč (2005, s. 41) Jako další orgán, který vzniká při „základních, středních i vyšších odborných školách, se nazývá školská rada, která je orgánem školy umožňující zákonným zástupcům nezletilých žáků, zletilých žáků, pedagogickým pracovníkům školy, zřizovateli i dalším osobám podílet se na správě školy.“ Školskou radu zřizuje zřizovatel, který stanoví počet členů a z části se podílí na volbě zástupců stejně jako zákonní zástupci nezletilých žáků, zletilí žáci a pedagogičtí pracovníci školy.

Úkolem školské rady je vyjadřování se k návrhům ŠVP i schvalování školního řádu, výroční zpráv, a dokonce se podílí na zpracování programů rozvoje školy, projednává návrhy rozpočtu a dále dává podněty řediteli školy, zřizovateli a orgánům vykonávající státní správu ve školství.

1.5.2 Mikrořízení školy

Proces, který se odehrává uvnitř systému školy a řízení pedagogického procesu, se nazývá mikrořízení. V této oblasti se uplatňuje participace s širším vedením školy, které bývá tvořeno s přihlédnutím ke svým specifickým vlastnostem, které se odráží na organizační struktuře školy.

Mezi aktéry na úrovni školy patří ředitel školy, koordinátor, metodická a předmětová komise. Kašparová & kol. (2012, s. 10- 11) Ředitel školy je hlavním aktérem školy, který dává impuls ke změnám ve ŠVP a svým podpisem schvaluje

platný učební dokument. Jeho úkolem je podílet se na kontrole při postupu tvorby nového kurikulárního dokumentu a motivovat koordinátora a ostatní účastníky tvorby. Zatímco koordinátorova úloha spočívá v řízení postupu zpracovávání ŠVP, motivuje pracovní týmy, poskytuje zpětnou vazbu řediteli školy a komunikuje se sociálními partnery, kteří se podílejí na výsledných kompetencích absolventa.

Metodická komise pro střední odborná vzdělávání je schvalována ředitelem školy, kde tato komise funguje na základě podpory technického vzdělávání. Metodická komise se skládá z učitelů odborného výcviku a odborného vzdělávání, kde se společně podílejí na sladění výuky odborných předmětů mezi učiteli teoretického a praktického vyučování, sledování novinek v odborném vzdělávání zařazení do nového ŠVP či příprava odborných otázek k závěrečným zkouškám, zatímco předmětová komise ZSCHABRY (2021, s. 21) se skládá z učitelů vyučující stejný nebo podobný předmět za účelem spolupráce v oblasti metodiky a didaktiky vyučování, vytvářejí koncepci jednotlivých oborů a spoluvytvářejí celkovou koncepci školy.

2. KURIKULUM A JEHO TVORBA

Kurikulum lze chápat podle Janík & kol. (2009, s. 28) jako vymezení obsahu vzdělávání v souladu s požadavky moderní společnosti a jejich problémy, záměry a nároky, které jsou vztyčným bodem pro tvorbu obsahu ve vzdělávání, které by naplňovaly potřeby i cíle společnosti.

Hajerová & Slavík (2020, s. 16) zmiňují kurikulum jako *„obsah vzdělávání orientovaný vzdělávacími cíli, intencionálně (záměrně) nebo funkcionálně (nezáměrně) osvojovaný žáky v učebním prostředí a modelovaný i formálně zakotvený v kurikulárních dokumentech“*, kdežto Walterová (1994, s. 54) popisuje kurikulum jako *„komplex*

problémů vztahujících se k řešení otázek, proč, koho, v čem, jak, kdy, za jakých podmínek a s jakými očekávanými efekty vzdělávat“.

Tabulka 1: Přehled vzájemných vztahů mezi otázkami, zdroji a komponenty

<i>OTÁZKY</i>	<i>ZDROJE</i>	<i>KOMPONENTY</i>
<i>PROČ?</i>	Vize, smysl, očekávání, potřeby, hodnoty, perspektivy společenské, skupinové a individuální...	<i>FUNKCE A CÍLE</i>
<i>KOHO?</i>	Zvláštnosti sociální, generační, věkové, etnické, sexuální, typologické...	<i>CHARAKTERISTIKY UČÍCÍCH SE</i>
<i>CO?</i>	Poznání (vědecké, umělecké), praktické zkušenosti z běžného života, zkušenosti z praktických činností...	<i>OBSAH</i>
<i>KDY?</i>	v jakém věku, v jaké posloupnosti, časovém rozsahu, v jakých časových jednotkách...	<i>ČAS</i>
<i>JAK?</i>	Strategie učení, učební situace, způsoby interakce a komunikace...	<i>METODY A POSTUPY</i>
<i>Za jakých PODMÍNEK?</i>	Legislativní rámec, řízení, financování, vybavení, klima, učební prostředí, spolupráce vzdělávací instituce a komunity, podpůrné struktury a materiály...	<i>ORGANIZACE</i>
<i>S jakými očekávanými EFEKTY?</i>	Funkce a kritéria hodnocení, metody a nástroje hodnocení, způsoby sdělování výsledků hodnocení...	<i>KONTROLA A HODNOCENÍ</i>

Walterová (1994, s. 53)

Jak již bylo zmíněno v první kapitole, kurikulární dokumenty jsou nezbytnou součástí vzdělávací politiky na všech úrovních vzdělávání. Samotná tvorba kurikulárních dokumentů, konkrétněji ŠVP byla uložena školám v roce 2004, kdy vyšel zákon č. 561/2004. Sb. § 5. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, který ukládá školským zařízením vytvářet si vlastní ŠVP s oporou o RVP, který vydává na státní úrovni MŠMT po projednání s příslušnými ministerstvy (viz. Kapitola 1.3.1).

V roce 2007 byl vydán první RVP, který odstartoval kurikulární reformu ve středním odborném školství a umožňoval školám reagovat na vzdělávací potřeby své školy i regionu. Skutečnost, že každá škola si vytváří vlastní ŠVP umocnila autonomii ve školských zařízeních a možnost zohledňovat potřeby trhu práce, změny v povoláních, výrobních technologiích a pracovních činnostech.

Za účelem podpory tvorby ŠVP byl Národním ústavem pro odborné vzdělávání (dále jen NÚOV) a MŠMT vytvořen pilotní projekt Kurikulum S, který sloužil jako bezplatná podpora všem pedagogickým pracovníkům během tvorby vzdělávacího programu.

3. ODBORNÉ STŘEDOŠKOLSKÉ VZDĚLÁVÁNÍ

Odborné vzdělávání je neodmyslitelnou součástí vývoje a prosperity české společnosti, na jejichž realizaci dohlíží speciální vzdělávací instituce. Odborné vzdělání vede k získání znalostí, dovedností i kompetencí, které jsou totožné s podmínkami pro kvalifikaci a uplatnění na trhu práce při výkonu povolání.

Průcha & kol. (2003, s. 144) rozděluje odborné vzdělávání do dvou kategorií „(1) Počáteční odborné vzdělávání zahrnující profesní přípravu učňů a jinou přípravu na povolání; (2) další odborné vzdělávání, které probíhá po školské odborné přípravě a je součástí vzdělávání dospělých.“ Kdežto s odstupem času Průcha (2019, s. 9) chápe

odborné vzdělávání jako „rozsáhlý systém, tj. komplex dílčích segmentů, skupin zúčastněných subjektů, specifických druhů institucí, procesů v nich probíhajících a produkuje určitě výsledky a efekty a dále determinant působících na celý tento systém.“

Střední odborné školy mají v České republice dlouholetou tradici a patří ke stabilním článkům vzdělávací soustavy. V roce 1976 United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (dále jen UNESCO) schválilo novou mezinárodní klasifikaci vzdělání International Standard Classification of Education (dále ISCED), která slouží pro „uspořádání vzdělávacích programů a odpovídajících kvalifikací do vzdělávacích úrovní a oborů (...) pomocí dvou hlavních průřezových proměnných: úrovně vzdělávání obory vzdělání. Klasifikace ISCED 2011 je revizí úrovní vzdělávání klasifikace ISCED 1997“ CZSO (2011, s. 1). Klasifikace ISCED 2011 má sedm úrovní vzdělávání, které jsou označovány kódy 0-6 (viz. tabulka č. 2)

Tabulka č. 2 Metodika mezinárodní klasifikace vzdělávání ISCED

Kód	Úroveň vzdělání	Název úrovně
0	ISCED 0	Preprimární vzdělání
1	ISCED 1	Primární vzdělání
2	ISCED 2	Nižší sekundární
3	ISCED 3	Vyšší sekundární
4	ISCED 4	Postsekundární neterciální vzdělání
5	ISCED 5	Terciální vzdělání – první stupeň
6	ISCED 6	Terciální vzdělání – druhý stupeň

CZSO (https://www.czso.cz/csu/czso/metodika_mezinarodni_klasifikace_vzdelani_isced_97#5)

3.1 Střední odborná učiliště

Berný, Bydžovská & kol. (2005, s. 13) zmiňují vzdělávací soustava ČR je situována k rozdělení na všeobecné a odborné vzdělávací cesty, ke kterým dochází po ukončení povinné školní docházky, typicky tedy na úrovni ISCED 3. Střední odborné učiliště (dále jen SOU) zajišťuje odborné vzdělávání a přípravu na dělnická povolání.

Vzdělávání je uskutečňováno „*ve tříletých, popřípadě dvouletých vzdělávacích programech ukončených závěrečnou zkouškou s výučním listem. Pro výkon některých vysoce náročných dělnických povolání a pracovních činností provozního charakteru lze získat kvalifikaci ve čtyřletých vzdělávacích programech ukončených maturitní zkouškou*“ (NÚV). SOU dále organizuje dvouleté nástavbové studium pro absolventy učebních oborů tříletých s výučním listem a maturitní zkouškou. Po úspěšném ukončení SOU s maturitní zkouškou jsou žáci oprávněni pokračovat ve vzdělání na vysokých a vyšších odborných školách.

Pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami nebo žáky, kteří ukončili povinnou školní docházku dříve než v deváté třídě, jsou zřizovány speciální jednoleté až tříleté vzdělávací odborné programy.

3.2 Středoškolské odborné vzdělávání

Je podle počtu oborů a studentů nejrozšířenějším typem středního odborného vzdělávání. NÚV popisuje instituci, která zajišťuje mladým lidem vědomosti, dovednosti a kompetence žádané pro výkon povolání a pracovních činností, které jim zaručují větší šanci uplatnitelnosti na trhu práce za pomoci získané kvalifikace.

Tyto školy poskytují žákům čtyřletý program studia, které je opravňuje po splnění studijních povinností vykonat maturitní zkoušku.

4. KVALITA ODBORNÉ A UČŇOVSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ VE VYBRANÝCH KRAJÍCH ČR

Česká školní inspekce (dále jen ČŠI) zprostředkovává mezinárodní šetření Programme for International Student Assessment (dále jen PISA), která je hlavní aktivitou vzdělávacího direktoriátu Organisation for Economic Cooperation and Development (dále jen OECD) pro zjišťování vzdělávacích výsledků patnáctiletých žáků, kteří se blíží ke konci povinné školní docházky, nebo začali studovat na úrovni středoškolského vzdělávání (dále jen SV).

Předmětem výzkumu je úroveň čtenářské, matematické a přírodovědné funkční gramotnosti. Blažek & kol. (2019, s. 9) popisuje šetření, jako záměrně navrhované informace o fungování jednotlivých školských systémů v dané zemi poskytované tvůrcům a správcům o dlouhodobých vývojových trendech, ale také získaných datech, která jsou mezinárodně srovnatelná.

V období mezi roky 2003 – 2018 probíhalo šetření PISA, kde testovaní byli patnáctiletí žáci, kteří se dělili na žáky ze základní školy a žáky ze SV prvního ročníku. Korbel & Münich (2021, s. 1-2) *„Pro mezinárodní kontext následně rozšiřujeme analýzu o 14 evropských zemí, které se v roce 2018 zapojily do šetření PISA a existovala u nich učňovská větev středního vzdělávání.*

V mezinárodní analýze společenský status neodráží pouze preference žáků, ale také historickou velikost jednotlivých typů SV, nastavení vzdělávacích politik a podporu učňovského vzdělávání z pohledu státu.“

4.1 Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR

Je strategickým dokumentem MŠMT, který vymezuje priority pro rozvoj vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu a zároveň jejich způsobu

realizace a podpory. Význam tohoto dokumentu nespočívá pouze v samotném obsahu ale i umocněním potřeby účinného nástroje, který umožní koordinovat koncepční představy státu a jednotlivých krajů v podmínkách přesunu rozhodovacích a řídicích kompetencí v oblasti vzdělávání a školství ze státní úrovně na úroveň krajskou.

MŠMT (2011) popisuje dlouhodobý záměr z hlediska ministerstva jako důležitý nástroj pro formování vzdělávací soustavy regionálního školství, které má za úkol udávat základní směr a cíl dalšího vývoje, stanovuje opatření na úrovni státu na dobu nejméně čtyř let s cílem sjednotit vzdělávací politiku všech 14 krajů. Vychází ze schválené strategie, která, je jedním z mnoha dokumentů, k jehož vydání je MŠMT oprávněno zákonem o státní správě a samosprávě ve školství. Jeho celkové pojetí bude východiskem pro zpracování dlouhodobých záměrů jednotlivých krajů.

4.2 Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2024 v Olomouckém kraji

Vzdělání chápe Skalková (2007, s. 27) jako výsledek veškerých procesů, které se záměrně, soustavně a organizovaně rozvíjejí během vyučování. Má nezastupitelný význam ve společnosti, která se neustále vyvíjí, a proto je nezbytné na tyto změny reagovat přípravou aktualizovaného vzdělávacího systému. Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+ (dále jen Strategie 2030+) vytváří systémová opatření, která kladou důraz na naplnění cílů, řešení problémů vzdělávací soustavy a zároveň berou v úvahu probíhající změny, na které je potřeba reagovat.

Strategie Olomouckého kraje (2020, s. 50- 52), která je platná do roku 2024, se zaměřuje na podporu polytechnického vzdělání a řemesla, pomocí realizace

aktivit projektů a implementace krajského akčního plánu rozvoje vzdělávání, během kterého poskytuje stipendia na vybrané obory vzdělávání žákům učňovských škol a žákům technických oborů zakončených maturitní zkouškou.

Prostřednictvím takové podpory se zabraňuje poklesu zájmu o studované obory a začíná se projevovat pomalý nárůst zájemců o obory jako obráběč kovů, instalatér nebo elektrikář. Podporované obory vzdělávání jsou každoročně obměňovány v důsledku změn na trhu práce a požadavkům škol.

Dále tento program usiluje o podporu pedagogů v oblasti seberozvoje a vzdělávání, které má vliv na zkvalitnění výuky. Cílem podpory polytechnického vzdělávání a řemesel v Olomouckém kraji je:

- zvýšit zájem žáků o studium vybraných dlouhodobě perspektivních učebních oborů s vysokou uplatnitelností na trhu práce
- podporovat aktivity vedoucí ke zvýšení počtu žáků v technických oborech vzdělání zakončených maturitní zkouškou perspektivních na trhu práce
- podporovat trh práce zajištěním dostatku kvalifikované pracovní síly v uvedených oborech
- podporovat redukci obsahu učiva ve všech složkách RVP a posílit výuku praxe v maturitních oborech
- systematicky podporovat učitele při implementaci revidovaného kurikula a podporovat profesní rozvoje pedagogů zaměřené na podporu implementace revidovaného RVP

4.3. Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2024 v hlavním městě Praha

Prioritní cíle dlouhodobého záměru v oblasti odborného vzdělávání se tvoří na základě požadavků zákazníků, kde jsou v roli zákazníka žáci a jejich rodiče,

zřizovatelé a všichni, co se na vzdělávání žáků podílejí. Specifikace vzdělávání žáků na středních odborných školách je ovlivněna mnoha aspekty jako jsou podmínky, které jsou vyjádřeny sociokulturními požadavky a faktory, kam řadíme uplatnitelnost na trhu práce, dovednostmi a zájmy žáků a požadavků rodičů.

V oblasti podpory vzdělávání stejně jako v Olomouckém kraji (zmiňováno v předchozí kapitole) se ve Strategickém dokumentu hlavního města Prahy (dále jen Strategický dokument HMP) (2020, s. 67) jedná o podporu technických a nehumanitních oborů, ke kterému jsou vydaná následující opatření:

- účinná propagace dlouhodobě požadovaných oborů vzdělávání trhem práce
- rozvoj a pokračování v programu podpory odborného vzdělávání na území hl. m. Prahy, který obsahuje kampaně ŘEMESLO ŽIJE!
- podpora komunikace středních odborných škol s podniky, firmami a profesionály v daném oboru – včetně oblasti kreativních průmyslů a dalších sociálních partnerů v daném oboru.

4.4. Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2024 v Jihomoravském kraji

Jihomoravský kraj je závislý na odborném vzdělávání, jelikož je druhým největším regionem v ČR, který zaměstnává čerstvé absolventy středních škol s polytechnickým a technickým vzděláváním, a proto udává ve svém Strategickém dokumentu jako jednu z hlavních priorit podporu polytechnického a odborného vzdělávání.

Dále strategický dokument Jihomoravského kraje (dále jen strategický dokument JMK) (2020, s. 72) popisuje směřování vzdělávacího systému jako

přípravu pro další generace reagovat a řešit rychlé změny, které se ve společnosti nastávají v oblasti společenské, technologické, ekonomické i environmentální. Jedním z dalších cílů, které ve svém strategickém dokumentu uvádí je přizpůsobení obsahu a formy vzdělávání ve všech školách a školských zařízeních tak, aby absolventi škol byli co nejlépe na výzvy, které nedokážeme v současnosti předvídat. Za účelem podpory výše zmiňovaného vzdělávání bude Jihomoravský kraj podporovat odborné vzdělávání těmito kroky:

- podporovat zájem žáků škol o studium polytechnických oborů propagací atraktivnosti studia těchto oborů a uplatněním absolventů na trhu práce v JMK
- rozšířit nabídku kroužků polytechniky zájmového vzdělávání plošně na území celého kraje
- zkvalitnit vybavení laboratoří biologie, chemie a fyziky na středních školách a umožnit vzájemné sdílení nových učeben více školami.

5. EMPIRICKÁ ČÁST

5.1 Metodologie výzkumného šetření

V teoretické části bakalářské práce byla představena škola jako vzdělávací instituce, kde je jedním z klíčových dokumentů pro realizaci koncepce pedagogické práce školní vzdělávací program, který vychází z příslušného rámcového vzdělávacího programu. Při tvorbě školního kurikula, na kterém se podílejí učitelé teoretické a praktické výuky v čele s ředitelem školy, se zohledňují vzdělávací podmínky, pedagogické záměry školy a zřizovatele. Dále byly charakterizovány základní pojmy, které se běžně vyskytují při tvorbě školního vzdělávacího programu.

Empirická část bakalářské práce se bude zabývat hlavním cílem výzkumného šetření, které probíhalo na SOŠ s cílem identifikovat procesy změn při tvorbě školního vzdělávacího programu. Tento cíl jsem si rozdělila na další dílčí cíle, které slouží k detailnější identifikaci procesu změn. Prvním dílčím cílem bylo zjistit, jak se podílejí pedagogičtí pracovníci na tvorbě ŠVP. Druhým dílčím cílem odhalit, s jakými problémy se při tvorbě ŠVP setkávají. Posledním dílčím cílem bylo zjistit, jak dlouho trvá tvorba ŠVP. Pro zjištění jednotlivých odpovědí jsem pokládala následující otázky:

1. *Za jakých okolností, se u Vás ve škole pracuje se změnami ŠVP?*
2. *Jakou roli zde sehráváte?*
3. *Pokud byste se měl účastnit znovu, co by mělo probíhat jinak?*
4. *Jaký máte názor na platnost Školského zákona č. 561/ 2004 sb., který nařizuje školám vytvářet si vlastní ŠVP? Zdůvodněte výhody a nevýhody.*

5.2 Použité metody

5.2.1 Kvalitativní výzkum

Pro výzkumné šetření byla využita metoda kvalitativního výzkumu Creswell (1998, s. 12). „**je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách**". Strauss & Corbinová (1999, s. 13) udávají ke kvalitativnímu výzkumu tři další složky. První složkou jsou údaje z jednotlivých zdrojů, kde nejčastějším zdrojem je rozhovor a pozorování.

Druhou složkou kvalitativního výzkumu jsou různé interpretační nebo analytické postupy, pomocí kterých docházíme k závěrům nebo teoriím. Poslední složkou jsou písemné a ústní výzkumné zprávy. Hendl (2005, s. 50) Práce kvalitativního výzkumníka je přirovnávána k činnosti detektiva. Seznamuje se s novými lidmi a pracuje přímo v terénu. Sběr dat a jejich analýza v kvalitativním výzkumu probíhají v delším časovém intervalu.

Analýza dat a jejich sběr probíhají současně, výzkumník posbírá data, provede jejich analýzu a na základě výsledků se rozhoduje, která data jsou pro něj potřebná. Následně začne znovu se sběrem dat a jejich analýzou. Během těchto cyklů výzkumník své domněnky a závěry přezkoumává.

5.2.2 Výběr vzorku metodou sněhové koule

Základním východiskem pro aplikaci metody je kontakt s prvními účastníky výzkumu. Tento moment nastává tehdy, kdy výběr zprostředkovává sama instituce nebo pomocí předchozího kontaktu výzkumníka. Jedná se o tzv.

nultou fází. Prostřednictvím prvního kontaktu se dostáváme do první fáze, kde dostáváme první skupinu kandidátů, která je složena z osob, které jsou navrženy účastníky nulté fáze. Při první fázi výběru kandidátů je možné vybírat účastníky např. náhodným výběrem.

Můžeme však sledovat i profesní nebo věkovou linii dále i jiné znaky, kterými se jednotliví kandidáti liší. Jedna z možností je sestavení pořadí kandidátů z toho důvodu, že ne všichni budou souhlasit s účastí na výzkumu. Z výše uvedeného množství variant vyplývá, že definitivní podobu „sněhové koule“ vytváříme a měníme po celou dobu výzkumu z důvodu saturace dat Miovský (2006, s. 131 -132).

Pro účely výzkumného šetření mi po výše zmíněném výběru bylo k dispozici šest respondentů, kteří přislíbili účast na výzkumu. Jednalo se o jednu ženu, která pracuje na odborné škole jako učitelka teoretické výuky a koordinátorka ŠVP. Jako další se na výzkumu účastnilo pět mužů z různých pozic na vybrané škole.

První respondent figuroval jako zástupce ředitele pro odborný výcvik, druhý působil na škole jako vedoucí učitel OV pro automobilové a strojní obory, třetí pracoval jako metodolog ŠVP a učitel OV v oblasti truhlářiny, zbylí dva respondenti působili na škole je učitelé OV v oblasti autoelektrikář a automechanik.

5.4 Realizace výzkumu

Výzkum probíhal na nejmenované střední odborné škole v Olomouci. Škola je zaměřena na přípravu žáků pro výkon dělnických povolání a odborných činností v tříletých učebních oborech, které jsou ukončeny závěrečnou zkouškou a dále také ve čtyřletých studijních oborech pro výkon náročných dělnických

povolání a obchodních činností provozního charakteru, jež jsou ukončeny maturitní zkouškou. Uchazečům, kteří získali střední odborné vzdělání v učebním oboru, pak umožňuje pokračovat ve středním vzdělávání v nástavbovém dvouletém studiu ukončeném maturitní zkouškou. V oblasti vzdělávání je škola aktivní i v rámci realizované doplňkové činnosti.

5.5 Hlubkový rozhovor

Rozhovor patří mezi nejpoužívanější metodu sběru dat při kvalitativním výzkumu. Hlubkový rozhovor probíhá dotazováním jednoho účastníka výzkumného šetření jedním badatelem. Cílem tohoto druhu rozhovoru je podle Kvaleho (1996, s. 5-6) *„získat vylíčení žitého světa dotazovaného s respektem k interpretaci významu popsaných jevů.“* Švaříček, Šedová & kol. (2007, s. 159) Prostřednictvím hlubkového rozhovoru jsou zkoumáni členové určitého prostředí, specifické skupiny s cílem dosáhnout stejného pochopení, jakým disponují respondenti výzkumu. Výzkum, byl prováděn formou hlubkového rozhovoru mezi dvěma lidmi.

Při výzkumu prováděl tazatel s respondentem rozhovor v tiché místnosti, kde měli oba dostatečný klid a soukromí na provádění rozhovoru ve vyměřeném čase. Pro uskutečnění rozhovoru a následného použití získaných informací byl zapotřebí písemný souhlas o provádění výzkumu od ředitele školy všech pedagogických zaměstnanců, kteří se výzkumu účastnili. Každý účastník byl před začátkem rozhovoru obeznámen s důvody vzniku výzkumu a následně dostal každý z účastníků čas přečíst si informovaný souhlas a otázky, které byly pokládány během rozhovoru.

5.5 Popis metody fixace dat

Metoda fixace dat probíhala pomocí nejjednodušší a zároveň nejstarší možné fixace za pomoci psaného slova. Tento záznam byl fixován pomocí elektronického zařízení PC, kam jsem veškeré informace zapisovala. Tato metoda byla zvolena na základě domluvy s vedením školy, na které byl výzkum prováděn.

5.6. Analýza dat

5.6.1 Otevřené kódování

Strauss & Corbinová (1999, s. 43- 44) popisují otevřené kódování jako součást analýzy, při které nastává kategorizace a označení pojmů za pomoci důkladného studia dostupných údajů. Během otevřeného kódování jsou zjištěné údaje rozebrány na samostatné části a následným porovnáváním jsou zjištěny podrobnosti a rozdíly. Konceptualizace jednotlivých údajů vede k prvnímu kroku analýzy, a tím máme na mysli rozbor odstavců i jednotlivých vět a následné přidělení jména každé samotné myšlenky, případu nebo události.

Během samotného otevřeného kódování jsem postupovala takovým způsobem, který byl vzhledem způsobu kódování nejvíce vyhovující. Na začátku jsem si několikrát přečetla rozhovory a v textu jsem vyhledávala témata, která byla pro účely výzkumu důležitá. Dalším krokem bylo vyhodnocení společného tématu, které jsem zhodnotila jako důležité a následně jsem použila konkrétní kód, který má ve většině případů podobu věty nebo slov z dané části textu. Ve velké většině vycházel název kódu z obsahu konkrétní části zkoumaného textu.

Strauss & Corbinová (1999, s. 45) dále uvádějí, že kódy získané v první fázi otevřeného kódování je potřeba seskupit podle podobnosti, jinak by mohla nastat

situace, kdy uvízneme v bodě s několika pojmy a nebudeme si vědět rady, co s nimi. V další fázi začínáme seskupováním pojmů, které přísluší stejnému jevu a ty vedou ke kategorizaci pojmů. Označení kategorií by mělo být abstraktnější než jména pojmů, které do této kategorie patří. Díky pojmenování kategorií je pak snazší určit, které skupiny kódů (subkategorie) patří pod danou kategorii.

Během této fáze mi začaly vznikat jednotlivé kódy, které jsem začala seskupovat podle jejich tematické podobnosti a následně je začala seřazovat do širších kategorií neboli do subkategorií. Během otevřeného kódování vznikly následující kategorie: Účast na tvorbě ŠVP, problémy nastávající během tvorby ŠVP v subkategorii s financováním a problém jménem Inkluze a zastaralým RVP

5.7. Výsledky analýzy dat

1. Účast na tvorbě ŠVP

Prvním dílčím cílem bylo zjistit odpovědi respondentů na otázku, zda se podílejí na tvorbě školního vzdělávacího programu. Během výzkumu byla zjištěna odlišná míra zainteresovanosti z důvodu postavení jednotlivých respondentů ve škole.

Koordinátorka ŠVP svou roli popisuje následovně: *„Jako koordinátorka ŠVP je mým úkolem kontrolovat ŠVP pro každý obor zvlášť, zda jsou veškeré náležitosti v pořádku, splňují požadavky, zda se dodržují termíny a celková spolupráce s kolegy.“*

Zástupce ředitele pro OV popisuje roli takto: *„Mým úkolem je zapojit co nejvíce UOV do tvorby z toho důvodu, aby ŠVP pro dané obory dávalo smysl, upravila se časová dotace na jednotlivá učební témata podle náročnosti a vyřadil se nebo upravila ty odborné znalosti, které už nejsou aktuální.“*

Vedoucí učitel OV pro automobilové a strojní obory popisuje svou roli následovně: *„Mým úkolem je spolupracovat s metodologickým předsedou komise, s*

kterým nad novým RVP sedíme hodiny a domlouváme se na změnách, které provedeme a které naopak nejsou v našich silách z finančních důvodů apod. Dále pracuji s koordinátorkou ŠVP, která kontroluje veškeré náležitosti, kurikulum a v neposlední řadě zařizují různá školení a exkurze u firem – jak pro učitele, aby mohli učit nové technologie ale i pro žáky, aby si to aspoň nějakým způsobem osahali.“

Metodolog ŠVP svou pozici popisuje: *„Mým úkolem je dát dohromady veškerý materiál a zkontrolovat veškeré práce a dokumenty, které jsou potřebné k tvorbě ŠVP.“*

Učitel odborného výcviku pro automechaniky vysvětluje svou roli následovně: *„Účastním se jen z malé části např. na začátku školního roku jsem měl možnost v rámci nového RVP něco změnit, ale ve výsledku to znamená, že nesmím změnit celou koncepci, mohu ubrat např. to, co je zastaralé a dále zpracovávám výukový materiál, který má aktuálně 450 stran.“*

Učitel odborného výcviku pro autoelektrikáře uvádí svou roli: *„Sehrávám zde menší roli, kde mým úkolem je regulovat nastavení vyučovacích hodin.“*

2. Problémy při tvorbě ŠVP

Druhým dílčím cílem bylo zjistit odpovědi respondentů na výzkumnou otázku, jaké problémy nebo komplikace nastávají během tvorby ŠVP. Odpovědi respondentů se ve své podstatě mnoho nelišily. Během rozhovoru vyplynul hlavní problém, který nastává během každé tvorby ŠVP a zároveň se dotýká fungování školy, a tím je financování. Při rozhovoru s účastníky vyplynuly i další okolnosti, které komplikují tvorbu ŠVP jako je Inkluze nebo RVP, avšak financování zahrnovalo velkou část rozhovoru.

3. Financování

Financování uvádí všichni dotazovaní jako problém číslo jedna, se kterým se potýkají i mimo tvorbu ŠVP. Všichni tuto problematiku popisují jako problém všedního dne, kdy nedostatek financí ovlivňuje zkvalitnění výuky.

Koordinátorka ŠVP uvádí: *„Naše škola má 13 oborů a ani jeden obor nelze zafinancovat pořádně a z toho důvodu kupujeme pouze to, co nás nutí ke splnění RVP a se zvyšujícími se cenami je i to náročné.“*

Zástupce ředitele pro OV se vyjadřuje k financování a zároveň uvádí svou zkušenost ze zahraničí: *„Byl jsem ve Švédsku na exkurzi a tam ty automobilky dávali ty nejnovější motory do škol, aby se na nich žáci mohli učit a tím si vyučili šikovné automechaniky, kdežto u nás jsme rádi, když nám Škodovka pošle 15 let starý motor, aby se na tom žáci aspoň něco naučili, i když už je to veterán. Další příklad můžu uvést např. elektromobily. Jak můžu učit něco takového, když nemám žádný k dispozici? Z videí se žáci nic nenaučí a exkurze do firmy jim nedá tolik jako praxe, kdy si vše mohou osahat.“*

Vedoucí učitel OV pro automobilové a strojní obory se vyjadřuje následovně: *„Jsme rádi, že máme vůbec z čeho zaplatit materiál, na kterém si žáci mohou vyzkoušet to, co musí umět, ale na nějaké lepší stroje už bohužel peníze nejsou. Splníme to, co musíme a tím to pro nás bohužel končí.“*

Metodolog se k situaci ohledně financování vyjadřuje stručně: *„Financování učňovského vzdělávání je na velice špatné úrovni. Škola si mnoho věcí nemůže dovolit.“*

Učitelé OV se vyjadřují k financování následovně: *„Největší problém vidím v tom, že školství není financováno krajem, ale MŠMT.“*

4. Inkluze

Inkluzi uvádí jako rostoucí problém polovina dotazovaných respondentů. Mezi účastníky, kteří tento problém uvádí, patří ti, kteří jsou denně v kontaktu s žáky potýkající se s určitou formou indispozice.

Učitel OV pro automechaniky situaci popisuje následovně: *„Inkluze je každodenní problém. Jsou to většinou žáci, kteří trpí ADHD a potřebují speciální vzdělávací postupy a na to bohužel nemám prostor. Musím se věnovat všem žákům, avšak když mám tyto žáky ve třídě, není to možné, potřebují zvláštní zacházení, o které někdy ani nestojí.“*

Metodolog ŠVP situaci vidí následovně: *„Učím truhláře a nemůžu se plně věnovat všem klukům, protože nejvíc času se věnuji těm se speciálními vzdělávacími potřebami, aby se nezranili a zvládli aspoň to požadované minimum.“*

Vedoucí učitel OV pro automobilové a strojní obory: *„Učitelé musí snižovat svoji laťku z toho důvodu, aby žáci s touto indispozicí vůbec dokázali projít do dalšího ročníku. Nejhorší je, že vyučující se musí věnovat těmto žákům a na talentované nebo ty, co se chtějí naučit řemeslu, už bohužel není čas.“*

5. Rámcový vzdělávací program

Na problémy spojené s kurikulárním dokumentem konkrétněji na RVP nahlízejí všichni účastníci stejně.

Učitelé OV i oba zástupci se shodují: *„RVP by měli tvořit kompetentní lidé, tedy ideálně lidé z praxe, kteří ví, co a jak funguje.“*

Zatímco Koordinátorka ŠVP tento problém rozvádí: *„To, že je RVP zastaralé, vidím každý den. Vyučuji malíře již 8 let a změny jsou minimální, nikdo si neuvědomuje fakt, že technika malování pokročila a změny jsou zapotřebí.“*

6. Časová náročnost

Během rozhovoru jsem došla k závěru, že pro naplnění posledního dílčího cíle neexistuje jednoznačná odpověď. Odpovědi na otázku, jak dlouho trvá tvorba ŠVP, se lišili v závislosti na míře zainteresovanosti jednotlivých respondentů.

Koordinátorka ŠVP se vyjadřuje k časové náročnosti následovně: *„Časová náročnost, která byla celkem aktuální na začátku školního roku 2021/2022, kdy jsme tvořili nové ŠVP. Ta práce na tom, kterou člověk odvádí je opravdu zdlouhavá, takže nedokážu ani říct, kolik času na tom strávím.“*

Zástupce ředitele pro OV odpovídá na základě nedávných zkušeností: *„Jakákoli změna ve vzdělávání je časově náročná a u tvorby ŠVP tomu není jinak. Je to proces, během kterého musím zařizovat školení pro učitele, spolupracovat s kolegy a domlouvat se na budoucích změnách, které povedou ke zkvalitnění výuky apod.“*

Vedoucí učitel OV pro automobilové a strojní obory popisuje strávený čas na tvorbě vzdělávacího programu takto: *„Nové ŠVP jsme tvořili pro nastupující první ročníky, kteří odstartují výuku podle nového vzdělávacího programu, kdežto pro vyšší ročníky zůstává výuka nezměněna. Proces plánování je poměrně dost náročný a jsou to měsíce práce i spolupráce s kolegy, kteří se na tvorbě podílejí více či méně.“*

Metodolog se vyjadřuje o časové náročnosti takto: *„Je to práce na měsíce, než si všechno tzv. sedne, prokonzultuje, zkontroluje. Celkem zdlouhavý je schvalovací proces, který je postavený na komunikaci.“*

Učitel odborného výcviku pro automechaniky odpovídá následovně: *„Kdybych nezpracovával výukový materiál, tak se mě ta časová náročnost tolik nedotýká. Musím výukový materiál přizpůsobit tak, aby odpovídal aktuálním požadavkům a vše konzultuji s kolegou, takže o to víc na tom toho času strávím.“*

Učitel odborného výcviku pro autoelektrikáře se vyjadřuje takto: *„Věřím, že pro kolegy, kteří se přímo zapojují do tvorby ŠVP, je to spousta stráveného času nad papíry a novými informacemi, jenže mým úkolem je regulovat nastavení vyučovacích hodin takže pro mě ten čas strávený na úpravě ŠVP je oproti jiným kolegům minimální.“*

5.8 Shrnutí výsledků a diskuze

Cílem výzkumného šetření bylo identifikovat procesy změn vzdělávacího programu ve vybrané škole s oporou o dílčí cíle, jež jsou cílem výzkumu, a proto uvádím následující shrnutí.

V kapitole 1.5. se zmiňuji o spolupráci na tvorbě školního vzdělávacího programu, která sloužila jako podklad pro odpověď na dílčí cíl, který zněl „Jak se podílejí pedagogičtí pracovníci na tvorbě ŠVP?“ Z rozhovorů vyplynulo, že všichni dotazovaní se na tvorbě ŠVP podílejí, avšak v různé míře zainteresovanosti z důvodů pozice, kterou na dané škole vykonávají.

Dalším dílčím cílem bylo zjistit odpověď na otázku „S jakými problémy se při tvorbě ŠVP setkávají?“ Podkladem pro tuto odpověď byla kapitola 1.3. a 1.4, ve které se zmiňuji o financování a inkluzivním vzdělávání. Kapitola 1.4 pojednávala o financování, které uvedli všichni respondenti jako hlavní problém při tvorbě ŠVP a celkovém fungování školy.

Jako další problém uvedli téměř všichni respondenti inkluzivní vzdělávání, o kterém se zmiňuji v kapitole 1.3. Hlavní problém v oblasti inkluzivního vzdělávání byla účastníky zmiňována náročnost věnovat se všem žákům, za účelem naučit je řemeslo, které je jednoho dne bude živit.

Poslední problém, o kterém účastníci pojednávali, bylo o RVP, které popisují v kapitole 1. Respondenti uváděli zastaralé RVP pro jednotlivé obory, které nevyhovuje aktuálním požadavkům.

Posledním dílčím cílem bylo zjistit „Jak dlouho trvá tvorba ŠVP?“ Odpovědi od respondentů byly na zmíněnou otázku nejednoznačné. Nikdo z dotazovaných nebyl schopen přesně určit čas, který stráví na tvorbě ŠVP, avšak shodli se, že se jedná o velmi náročný a zdlouhavý proces vyžadující měsíce práce a spolupráci několika pracovníků školy.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala problematikou Vzdělávacího programu a jeho změnami v učňovském vzdělávání. Byly zde uvedeny základní informace o vzdělávací politice, kurikulu a jeho tvorbě i odborném středoškolském vzdělávání, které vedly k hlubšímu pochopení tématu.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit a následně popsat identifikaci procesu změn, které nastaly během tvorby školního vzdělávacího programu na SOŠ. Cíl byl naplněn prostřednictvím stěžejních informací v teoretické části práce, jež se změn vzdělávacího programu týkají a které vedly k naplnění stanoveného cíle během rozboru a stanovení výsledků realizovaného výzkumu v empirické části.

Teoretická část bakalářské práce objasňovala vzdělávací politiku, která je nedílnou součástí tvorby kurikulárních dokumentů, na kterých závisí vyučování na středních odborných školách a jejich kvalita v jednotlivých krajích ČR, které jsou ovlivňovány strategickým dokumentem neboli dlouhodobým záměrem kraje. V rámci teoretické části byli rozebráni i aktéři, kteří se podílejí na výsledných podobách kurikulárních dokumentů.

Postup, podle kterého byla prováděna empirická část práce, se opírala o informace zjištěné v teoretické části bakalářské práce. Z uvedených informací v teoretické části byly nastaveny otázky, které byly využity během realizace výzkumu. V podkapitolách praktické části byly uvedeny informace o použitých výzkumných metodách a hloubkovém rozhovoru s učiteli odborného výcviku na SOU, pomocí kterých byl výzkum uskutečněn a následně vyhodnocen.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

- Brdek, M., Vychová, H. (2004). *Evropská vzdělávací politika*. Praha: ASPI Publishing.
- Krebs, V., Durdisová, J., Poláková, O., Žižková, J. (1997). *Sociální politika*. Praha: Codex
- Zákon č. 258/2004 Sb. *Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání*. (2004). Citováno 26. února 2022. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561?text=160>
- Kašparová, J., Blecha, M., Chylík, M., Baboráková, E., Brücknerová, Z., Froňková, S., et al. (2012). *Modulární projektování školních vzdělávacích programů v odborném vzdělávání. Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků*: Praha
- Palán, Z. (2002). *Lidské zdroje: výkladový slovník*. Praha: Academia
- Vedung, E. (1998). *Policy Instruments: Typologies and Theories*. New Brunswick: NJ Transaction.
- Veselý, A. (2007). *Konceptuální rámec pro analýzu vzdělávací politiky*. Praha: Karlova univerzita
- Svoboda, Z., Říčan, J., Morvayová, P., Zilcher, L. (2015). *Metodika tvorby strategického plánu školy pro vytvoření inkluzivního prostředí*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně
- Zákon č. 82/2015 Sb. *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony*. (2015). Citováno dne: 1. Září 2022. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2015-82>
- Puchinger, Z. (2010). *Financování školy*. Olomouc: Univerzita Palackého
- Bachmann, P. (2011). *Management neziskové organizace*. Hradec králové: Gaudeamus
- Kohoutek, J., Veselý, A., Špačková, Z., & kol. (2015). *Vzdělávací politika*. Brno: Masarykova univerzita

- Managementmania. (2018). *Decentralizace*. Citováno 1. března 2022. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/decentralizace>.
- Kadečka, S., & Rigel, F. (2009). *Výkon státní správy – kompetence, odpovědnost*. Brno: Ministerstvo vnitra České republiky
- Prášilová, M. (2010). *Školský management*. Olomouc: Univerzita Palackého
- Nantl, J. (2019). *Současnost a budoucnost vzdělávací politik*. Belgie: New direction
- Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2003). *Pedagogický slovník*. (4. vyd.) Praha: Portál
- Mrháč, J. (2005). *Teorie a praxe školského managementu – řízení výchovy a vzdělávání*. Ostrava: Ostravská univerzita
- Prášilová, M. (2006). *Tvorba vzdělávacího programu*. Praha: Triton
- Kašparová, J. & kol. (2012). *Metodika tvorby školních vzdělávacích programů SOŠ a SOU*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání
- ZŠ CHABRY. (2021). *Plán práce na školní rok 2021/2022*. Citováno 15. června 2022. Dostupné z: <http://www.zschabry.cz/soubor-plan-prace-na-skolni-rok-2021-2022-959-.pdf>
- Janík, T., Maňák, J., Knecht, P. (2009). *Cíle a obsahy školního vzdělávání a metodologie jejich utváření*. Brno: Paido
- Hajerová, L., & Slavík, J. (2020). *Modelování kurikula*. Západočeská univerzita v Plzni
- Walterová, E. (1994). *Kurikulum – Proměny a trendy v mezinárodní perspektivě*. Brno: MU
- Průcha, J. (2019). *Odborné školství a odborné vzdělávání: fungování systému, problémy praxe a výzkum*. Praha: Wolters Kluwer
- CZCO. (2014). *Metodika - Mezinárodní klasifikace vzdělání ISCED 97*. Citováno 25. března 2022. Dostupné z:

- https://www.czso.cz/csu/czso/metodika_mezinarodni_klasifikace_vzdelani_isced_97#5)
- NÚV. *Střední odborná učiliště*. Citováno 25. Března 2022. Dostupné z: <https://www.nuv.cz/t/stredni-odborna-uciliste>
- Berný, L., Bydžovská J., & kol. (2005). *Počáteční odborné vzdělávání v České republice*. Praha.
- Blažek, R., Janotová, Z., Potoužníková, E., & Basl, J. (2019). *Mezinárodní šetření PISA 2018 – národní zpráva*. Praha.
- Korbel, V., Münich, D. (2021). *Společenský status učňovského vzdělávání v České republice*. Praha.
- Česká škola. (2019). *MŠMT a dlouhodobý záměr vzdělávání*. Citováno 30. Června 2022. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2011/11/msmt-prosadilo-dlouhodoby-zamer.html>
- Skalková, J. (2007). *Obecná didaktika*. Praha: Grada (2. Rozšířené vydání)
- Olomoucký kraj. (2020). *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Olomouckého kraje na období 2020-2024*. Citováno 30. Června 2022. Dostupné z: <https://www.olkraj.cz/strategie-koncepce-vyrocnizpravy-cl-281.html>
- Školství hl. města Prahy. (2020). *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy hl. m. Prahy 2020-2024*. Citováno 30. Června 2022. Dostupné z: https://skoly.praha.eu/88528_Dlouhodoby-zamer-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-hlavniho-mesta-Prahy-2020-2024
- Jihomoravský kraj. (2020). *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v Jihomoravském kraji 2020-2024*. Citováno 30. Června 2022. Dostupné z: <https://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=402394&TypeID=2>
- Creswell, J. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks: Sage Publications

- Strauss, A. & Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Miovský, M. (2006) *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada
- Kvale, S. (1996). *Interviews. An introduction to qualitative research Interviewing*. Thousand Oaks: Sage
- Hlad'o, P. (2011). *Úvod do pedagogického výzkumu pro učitele středních škol*. Brno: Mendelova univerzita v Brně
- Švaříček, R., Šed'ová, K., & kol. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

Seznam použitých zkratk

ČR – Česká Republika

RVP – Rámcový vzdělávací program

ŠVP – Školní vzdělávací program

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

ČŠI – Česká školní inspekce

NÚOV – Národní ústav odborného vzdělávání

SOU – Střední odborné učiliště

ISCED – Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání

UNESCO – Organizace spojených národů pro vzdělání, vědu a kulturu

PISA – Mezinárodní výzkum pořádaný OECD

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

STRATEGIE 2030+ – Strategie vzdělávací politiky do roku 2030

STRATEGICKÝ DOKUMENT HMP – Strategický dokument hlavního města Prahy

STRATEGICKÝ DOKUMENT JMK – Strategický dokument Jihomoravského kraje

Seznam příloh

Příloha č. 1 Informovaný souhlas k poskytnutí výzkumného rozhovoru

Příloha č. 2 Ukázka přepisu rozhovoru

Příloha č. 1

Informovaný písemný souhlas o poskytnutí výzkumného rozhovoru a jeho následným využitím pro účely Bakalářské diplomové práce na téma Vzdělávací program a jeho změna v učňovském vzdělávání.

Podpisem vyjadřuji souhlas s následujícími body:

Byla jsem informována o účelu sběru dat během poskytované rozhovoru pro potřeby výzkumu Bakalářské diplomové práce Veroniky Chromcové s názvem Vzdělávací program a jeho změna v učňovském vzdělávání. Cílem výzkumu je identifikovat procesy změn vzdělávacího programu ve vybrané škole.

Bylo mi sděleno, jak dlouho bude rozhovor probíhat a jaký bude mít průběh. Jsem seznámena s právem odmítnout odpovědět na jakoukoli otázku, případně odmítnout účast na výzkumu.

Vyjadřuji souhlas se zapisováním poznámek a jeho následným zpracováním. Poznámky nebudou poskytnuty třetím stranám. Poznámky budou přístupné pouze komisi u obhajoby BP. Dále budou přístupné pouze ty části, které jsou citovaný v textu práce.

Byla jsem obeznámena s tím, jak bude s rozhovory nakládáno a jakým způsobem bude zajištěna anonymita i po skončení rozhovorů, která zabrání identifikaci mé osoby. Nikde nebude uvedeno moje jméno či jiné údaje, které by vedly k identifikaci.

Vyjadřuji souhlas s použitím poznámek pro potřeby BP, kde některé části v ní můžu citovat, avšak poznámky budou po ukončení výzkumu smazány.

Datum:

Podpis respondenta:

Podpis výzkumníka:

Příloha č. 2

1. Za jakých okolností, se u Vás ve škole pracuje se změnami ŠVP?

Se změnami se u nás pracuje v souladu s novým RVP, podle kterého musíme upravit teoretickou, praktickou výuku ale i všeobecnou výuku. Za některých okolností to znamená radikální změnu např. nové předměty, změny názvu, vzdělávání pedagogů apod. – nazývám to povinná nutnost.

2. Jakou roli zde sehráváte?

Jsem koordinátorka ŠVP a mým úkolem je kontrolovat ŠVP pro každý obor zvlášť, zda jsou veškeré náležitosti v pořádku – zda splňují požadavky, zda se dodržují termíny a celková spolupráce s kolegy.

3. Myslíte si, že by tvorba ŠVP měla probíhat jinak?

Jak jistě víte, RVP je pro nás závazné, a to v překladu znamená, že vše musíme splnit, kdežto pro ZŠ je RVP pouze doporučující, což je nesmysl. Uvedu vám příklad, kde v prvním ročníku máme učit žáky něco, co už měli umět na ZŠ a tedy kompetence pouze rozvinout, ale když vám žák přijde s tím, že to nikdy neviděl, tak je to pak těžké. Další je objemnost práce při tvorbě ŠVP, je opravdu náročná – zbytečně se opakující kompetence u každého předmětu.

Další je Časová náročnost, která byla celkem aktuální na začátku školního roku 2021/2022, kdy jsme tvořili nové ŠVP. Ta práce na tom, kterou člověk odvádí je opravdu zdoluhavá, takže nedokážu ani říct, kolik času na tom strávím.

4. Jaký máte názor na platnost školského zákona č. 561/ 2004 sb, který nařizuje školám vytvářet si vlastní ŠVP? Zdůvodněte výhody a nevýhody

Za výhodu považuji přizpůsobení ŠVP tak, aby bylo pro nás splnitelné v rámci možností, které jako škola má.

Nevýhody: Zastaralé RVP, vyučují malíře již 8 let a změny jsou minimální, nikdo si neuvědomuje fakt, že technika malování pokročila a změny jsou zapotřebí.

Nejednotnost výuky na školách: Student přešel do druhého ročníku z jiného města k nám, kde pokračoval v oboru instalatér a v první škole, se měli učit jisté učivo až ve druhém ročníku a u nás se vyučuje již v prvním a tímto přišel o jistou část výuky, která mu chyběla u závěrečných zkoušek.

Financování je další kapitola, která nás ve velké míře ovlivňuje – naše škola má 13 oborů a ani jeden obor nelze zafinancovat pořádně – kupujeme pouze to, co nás nutí ke splnění RVP a se zvyšujícími se cenami je to náročnější.